

Marknaden mattas

► Fortsatta nedskärningar

Arkitektföretagen har, trots en hygglig prisbild, gjort nedskärningar med mer än fem procent under 2002 och förutsätter fortsatta nedskärningar i nästan samma storleksordning under våren. Det framgår av Investeringsignalen, STD Svensk Teknik och Designs prognos för bygginvesteringar.

Det var med reservation för det allvarliga världspolitiska läget som STD i slutet av februari lämnade prognosen, som visar att de samlade bygginvesteringarna väntas visa en tillväxt på inte mer än 1-2 procent under 2003.

Trots arkitektkontorens fortsatta nedskärningar, säger Investeringsignalen att de tekniska konsultföretagen och arkitektföretagen ändå står relativt starka vid ingången av 2003, efter erforderlig konsolidering. Men företagens marknadsläge präglas av en fortsatt mattning och företagen bedömer att utvecklingen blir i stort sett oförändrad under första halvåret 2003.

Investeringsignalen visar också att arkitekternas uppdragsvolym på flerbostadsområdet, som så sent som i augusti/september hade en ökningstakt på 8-10 procent, nu helt bromsats in. Näringslivets investeringar i kontor och kommersiella lokaler antas ha nått en bottennivå, men återhämtningen beräknas dröja åtminstone till år 2004.

► 20 miljoner till design

Regeringen har avsatt 20 miljoner kronor initialt för 2003 för att starta programmet "Design som utvecklingskraft". Programmet har utvecklats av Föreningen Svensk Form och Stiftelsen Svensk Industridesign på uppdrag av Näringsdepartementet, vars minister Leif Pagrotsky som bekant uttalat att Sverige ska vara världsledande på design år 2006.

► Få bostäder byggs

Boverket räknar i sin senaste prognos med oförändrat bostadsbyggande i år, det vill säga igångsättning av 20 000 lägenheter. Först 2004 vänder det uppåt med hjälp av investeringsbidrag och det föreslagna nya stödet som skall motsvara en momssänkning till sex procent för viss sorts byggande. Prognosen för 2004 är 24 000 lägenheter och först 2008 räknar Boverket med ett bostadsbyggande på den långsiktigt nödvändiga nivån, 30 000 lägenheter.

► Bau säger upp elva

Bau Arkitekter AB i Stockholm, med idag 31 anställda, säger upp elva personer. Av de uppsagda är åtta arkitekter och tre ingenjörer.

– Men vi är hoppfulla på sikt och hoppas kunna ta tillbaks personal, säger arkitekt SAR/MSA Per-Eric Sundby, som är personalansvarig på Bau.

Avmattning, men ingen kris. Så kan man sammanfatta den sysselsättningsenkät som genomförts bland ArkitektServiceföretagen.

Marknadsläget för arkitektföretagen har försämrats under de senaste månaderna. Flera medelstora arkitektföretag har tvingats till uppsägningar. Fram till slutet av hösten gällde personalinskränkningar främst mindre företag och ett fåtal personer. Sedan årsskiftet har ett antal, framför allt Stockholmsbaserade, företag tvingats till neddragningar i något större omfattning. Marknadsläget är fortsatt osäkert.

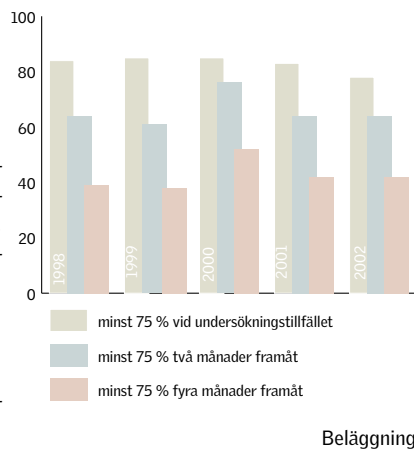
– Någon generell kris är det dock inte fråga om, förklarar Staffan Carenholm. Det visar den sysselsättningsenkät som genomfördes under december bland arkitektföretag anslutna till ArkitektService.

Hela 472 företag medverkade i undersökningen, vilket är ett betydligt bättre underlag än i motsvarande undersökning 2001, då 384 företag lämnade uppgifter.

Av företagen uppgav 33 procent att de per den 1 december 2002 hade bättre uppdragsvolym än året innan, 35 procent att de hade sämre uppdragsvolym. Den tidigare trenden med en flerårig ökning av uppdragsvolymerna har därmed brutits och ersatts med en viss försämring.

Av resultatet kan även utläsas att framförhållningen upplevs som något sämre. 36 procent svarade att framförhållningen var sämre än förra året, medan 18 procent hade fått bättre framförhållning.

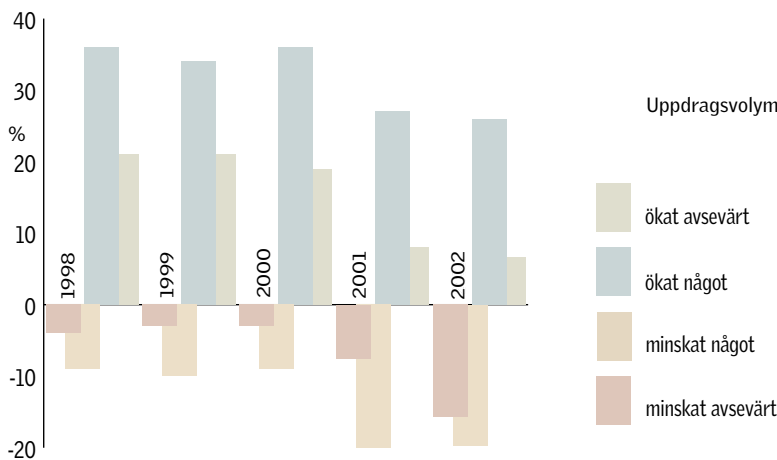
– Det innebär ändå att två tredjedelar av företagen – 64 procent – hade

oförändrad eller bättre framförhållning jämfört med förhållandena ett år tidigare, säger Staffan Carenholm. Inga dramatiska förändringar, således.

Också beläggningen har försämrats, men bara marginellt. I december 2002 hade 78 procent av företagen en beläggning som var minst 75 procent av normal beläggning. Det är en viss minskning jämfört med året innan, när 83 procent hade minst 75-procentig beläggning. Andelen som hade säker, minst 75-procentig, beläggningsgrad två respektive fyra månader framåt i tiden var 64 respektive 42 procent – precis samma andelar som i undersökningen 2001.

– Även om fyra procent av företagen i princip hade tomt i orderboken per den 1 december, får man konstatera att det inte skett några dramatiska förändringar i de mindre arkitektföretagens marknadssituation under år 2002, säger Staffan Carenholm. Läget har blivit lite stramare, men det är inte fråga om någon allmän djupdykning på marknaden.

Arvodena ökar mest i Stockholm

Medeltimarvodet för arkitektföretagen var knappt 600 kronor år 2002. Det visar den enkät som ArkitektService gjort bland sina medlemsföretag.

I Stockholm, där närmare 45 procent av företagen finns, är arvodena 40 kronor högre per timme än genomsnittet för landet. Arvodesenkäten genomförs i december varje år bland arkitektföretagen anslutna till ArkitektService. I undersökningen från december 2002 deltog 460 företag.

Medeltimarvodet i hela landet var 598 kronor. Det innebär en ökning med 4,4 procent sedan mätningen i december 2001, då medeltimarvodet låg på 573 kronor. Ökningstakten i Stockholm är något högre, 5,8 procent, till 637 kronor. Ökningstakten bland Stockholmsföretagen var större under 2002 än under 2001. Något förvånande kanske, med tanke på att marknaden mattats under 2002. I övriga landet däremot var ökningstakten något lägre än året innan.

Sett över den senaste tvåårsperioden ökade medeltimarvodet i hela landet från 545 kr/tim till 598, det vill säga plus 9,7

procent. Medeltimarvodet i Stockholm ökade från 575 kronor till 637 per timme, vilket motsvarar plus 10,8 procent.

Medeltimarvodet är det genomsnittliga timarvodet av samtliga tjänster ett arkitektföretag tillhandahåller. I underlaget för medeltimarvodet inräknas därför allt från enklare utskriftsarbete till det arbete ansvarig arkitekt utför.

Per Lander

Prisbilden 2002

Så här såg prisbilden ut i december 2002. Siffror inom parentes avser motsvarande uppgifter i december 2001.

	HELA LANDET		STOCKHOLM	
	Timarvode	ökn.	Timarvode	ökn.
Medelvärde	598 (573)	4,4 %	637 (602)	5,8 %
Medianvärde	588 (550)	6,9 %	630 (600)	5,0 %
Undre kvartil	520 (500)	4,0 %	576 (550)	4,7 %
Övre kvartil	650 (620)	4,8 %	683 (650)	5,1 %
Antal svar:	460		198	

Medelvärde = summan av alla svar dividerat med antalet svar

Median = mittersta värde.

Undre kvartil = 75 % ligger över detta värde.

Övre kvartil = 25 % ligger över.

Prognos 2003

ArkitektService publicerar varje år en bedömning av normala arvoden för olika ansvarsnivåer. Här är årets lista.

Genomsnittsarvodet för alla förekommande uppgifter beräknas 2003 ligga i intervallet 630–650 kr/tim (hela landet) och 675–700 kr/tim (Stockholm).

– Observera att dessa nivåer är en prognos för hur det statistiska utfallet kommer att bli. Det är ingen mall för hur du ska prissätta dina tjänster, säger Staffan Carenholm, förbundsdirektör i Sveriges Arkitekter.

Hans råd till medlemmarna är att utveckla en egen prissättningsfilosofi, inte bara ta skydd bakom statistiken.

– I stället för att stirra dig blind på timpriserna, kan du fastställa ett omsättningsmål, exempelvis 900.000–1.000.000 kr per person och år. Det ger underlag för en intressant diskussion om hur du måste jobba för att nå detta mål, säger Staffan Carenholm.

– I det enskilda uppdraget bör du överväga vad som är det sammantagna värdet för kunden av det du gör, och prissätta därefter.

Kategori	kr/tim
1) Expert, särskilt sakkunnig, specialutredningar	1000-1500
2) Projektansvarig i omfattande projekt med kostnadsansvar och administration <i>eller</i> Chefsarkitekt som leder arbetet översiktligt och redovisar få timmar per uppdrag <i>eller</i> Uppdragsansvarig arkitekt	850-1100
3) Ansvarig handläggare/arkitekt för uppdrag <i>eller</i> Handläggare för utredningar/program och skissarbeten <i>eller</i> Projektansvarig i normalprojekt	750-900
4) Medverkande arkitekt med skissuppgifter och delansvar <i>eller</i> Ansvar för delar av utredningar, program och skissarbeten	600-700
5) Medverkande projekterande arkitekt eller ingenjör <i>eller</i> Medverkan vid projektering, skissarbeten och utformning av arbetshandlingar	550-650
6) Ritarbete, utskriftsarbete, övrig biträdande personal	450-500
7) Praktikant	400-450

Fem frågor

... till förbunds-
direktör **Staffan Carenholm**, om arvoden.

Hur representativa är siffrorna i arvodesenkäten? De största företagen är ju inte med i ArkitektService.

– Vi vet av erfarenhet att prisskillnaden är ganska liten mellan stora och små företag. Så undersökningen träffar ganska rätt. Jag skulle gissa att det genomsnittliga medeltimarvodet för alla arkitektföretag i hela landet förra året låg strax över 600 kr. I Stockholm var det kanske en 50-lapp högre.

Stiger arvodena tillräckligt snabbt?

– Nej. Visserligen ökar inte lönerna mer än arvodena. Men de flesta arkitektföretag har svag lönsamhet, samtidigt som kraven på IT-investeringar blir allt tyngre. De redan små marginalerna minskar snarare än ökar. **Prisbilden är väldigt sammanpressad, det skiljer bara cirka 120 kronor mellan undre och övre kvartil. Hur kommenterar du det?**

– Detta är ett av arkitektbranschens största problem. Prisskillnaderna måste öka. Det finns undersökningar som visar att marknaden är beredd att betala betydligt mer för branschens spetsjänster.

Hur bunden ska man som arkitekt känna sig till de timpriser man bestämt sig för?

– Inte det minsta. I stället ska du våga medvetet avvika från ditt "normalpris". Du ska alltid värdera vad din insats är värd för kunden, och anpassa ditt pris till det. Du kan mycket väl tillämpa högre priser gentemot vissa kunder.

Sker det någon utveckling av branschens sätt att ta betalt?

– Nej, det kan man knappast säga. Det finns ingen egentlig utveckling i riktning mot en mer värdeorienterad eller strategisk prissättning. Detta är i grunden än mer bekymmersamt än företagens försiktighet med att justera sina timpriser. Att väta fingret och sätta upp det i luften och gissa att marknaden tål fem procents justering av priserna är ju inte detsamma som att ha en prispolicy.

Per Lander

► Jämställd examen

Arkitekterna har en någorlunda jämn könsfördelning vad gäller avlagd examen, visar nya siffror från Högskoleverket. Läsåret 2001/2002 tog 138 studenter arkitektexamen. Av dem var 54 procent kvinnor (mot 58 procent tio år tidigare).

Även teologer, läkare, tandläkare och musklärare har en jämn könsfördelning. Bara två utbildningar är fortfarande mansdominerade: Till civilingenjör och högskoleingenjör.

► Kvinnor söker goda exempel

Kvinnors Byggforum ska ge ut en jubileumsskrift. Ett avsnitt handlar om goda exempel i den byggda miljön, och nu hoppas man på att få in förslag på bra arkitektur från Arkitektens läsare. Föreningen har också just startat en hemsida, www.kvinnorsbyggforum.org.

► V-byggare i kompetensråd

Svenska väg- och vattenbyggares riksförbund har startat ett kompetensråd, med uppgift att analysera fall med byggfel, karteller, fukt och mögel, besiktningssmärkningar och bristande engagemang. Slutsatser och resultat ska presenteras i artiklar på nätet och vid seminarier om hur man kan bli bättre.

Satsningen är en del i SVR:s arbete med att förbättra branschens dåliga rykte och vända den nedgång som skett i ansökningarna till väg- och vattenutbildningarna vid flera av landets högskolor. Man vill också föregå den statliga Bygghögskolekommissionen som presenterade sin rapport "Skärpning gubbar!" i december.

– Vi hoppas kunna redovisa värdefulla resultat från SVR:s kompetensråd både snabbare och effektivare än de statliga kvarnarna mal, säger SVR:s vd Bo Wennerstrand.

Flera tunga företrädare för branschen finns med i kompetensrådet. Ordförande är Göran Träff, före detta projektchef för Hammarby Sjöstad.

► Archive utlyser essätävling

Nyhetsbrevet Archive utlyser för första gången en essätävling för unga arkitekter. Essän på 500 ord ska handla om erfarenheter från yrket och vara inlämnad senast 14 mars. Mer information om tävlingen finns på www.archivevoices.org.

► Rättelse om professor

I Arkitekten 01.2003 berättade vi att KTH Syd ska utbilda hälsopiloter med Alan Dilani som drivande kraft. Han är arkitekt och forskningsansvarig, men inte professor. Men kan kanske bli. Prefekt Inge Jovik lämnar i dagarna in en framställan om ett antal adjungerade professorer på tre år i ämnena ljus, design och hälsa.

Studenterna vill gå i bräschen för jämställdhet

Jämställdhet var tema på Arkitektstudenternas årsmöte i Oslo i januari. På den internationella kvinnodagen startar den vid mötet tillsatta jämställdhetsgruppen sitt arbete.

– Det var vi som tog upp jämställdhet på Sveriges Arkitekters stämma för att få in det i verksamhetsprogrammet. Nu vill vi gå i bräschen för det arbetet. Studenterna har redan en fungerande organisation, så det är bara att sätta igång, säger Jennifer Lindstedt, som valts till Arkitektstudenternas ordförande även för kommande verksamhetsår.

Ylva Åborg leder studenternas jämställdhetsgrupp.

Jämställdhetsgruppen består av Lina Malm från BTH, Simon Björk och Lena Sylwan, Chalmers samt Ylva Åborg, KTH, som också varit initiativtagare. Inför årsmötet framträdde hon i Folkradion, där hon intervjuades om jämställdhetsarbetet (www.sr.se/p3/folkradion).

Jämställdhetsgruppen ska bevaka arbetet med jämställdhetsplaner på skolorna, möjliggöra utbildning av jämställdhetsombud och initiera och tipsa om föreläsningar. Meningen

är också att gruppen ska utgöra ett diskussionsforum och informera om jämställdhetsfrågor på hemsidan.

Arbetet för jämställdhet är en av elva punkter i den verksamhetsplan som antogs vid mötet. Tanken är att det ska tillsättas arbetsgrupper även för de andra punkterna, som rör bland annat dimensionering av arkitektutbildningarna, den studiesociala miljön, mentorskap och studenternas roll inom Sveriges Arkitekter.

– De elva punkterna kommer att läggas ut på hemsidan. Vi vill engagera så många som möjligt ute i regionerna, säger Jennifer Lindstedt.

Uppslutningen till mötet i Oslo var också god. 34 representanter från de åtta skolorna deltog. Förutom det konstituerande mötet som pågick i tolv timmar, fanns tid för studiebesök, bland annat till arkitektskolan i Oslo.

Annika Jensfelt

NYA STYRELSEN: Jennifer Lindstedt (ordf.), Konstfack åk 4; Ylva Åborg (vice ordf.), KTH åk 3; Isabell Gonzaga (kassör), LTH åk 3; Sabina Jallow, Alnarp åk 3; Jonas Carlsson, BTH åk 3; Magnus Holmgren, Chalmers åk 2; Åsa Sundin, HDK åk 3; Martina Nystrand, Konstfack åk 2; Karin Nordström, KTH åk 3.

Johannes Igelström är vald till vice ordförande i Sveriges Akademiernas Centralorganisationens studentråd, Sveriges största frivilliga studentorganisation, som det senaste året ökat sitt medlemsantal med 7,8 procent. Antalet medlemmar är idag 90.500.

Fyra frågor

... till **Johannes Igelström**, arkitektstuderande vid LTH, som blivit vald till vice ordförande i SACO:s Studentråd. Han har tidigare varit aktiv i ArkitektStudenterna.

Varför har du blivit vald till vice ordförande?

– Jag har suttit ett år i styrelsen och tyckte att det skulle vara kul att fortsätta.

Varför vill du engagera dig i SACO:s Studentråd?

– Det är roligt att hålla på med politik, att arbeta för att studenterna ska ha det bättre. Och så är det något väldigt annorlunda mot arkitektstudierna.

Vilka frågor är de viktigaste ni driver?

– Jag tycker att den rättighetskatalog som vi givit ut är viktig. Studenterna ska veta vilka rättigheter de har, även om de inte är så många. Sedan är det viktigt att svenska utbildningar är av god kvalitet och att det råder jämställdhet och mångfald.

Hur mycket inflytande har SACO studentråd?

– För lite. Men just nu sitter vi med i en studiesocial utredning som leds av socialdepartementet. Och så försöker vi att höras så mycket som möjligt, det ska vi bli ännu bättre på.

Annika Jensfelt

Takradhusen får internationell uppmärksamhet

Vid Europas största fastighetsmässa, Mipim, i Cannes den 4 – 8 mars, ska bostäderna som byggts på taket till det gamla Postgirohuset i korsningen Drottninggatan-Mästernsamuelsgatan i centrala Stockholm, tävla om det stora fastighetspriset Mipim Awards 2003. En jury bestående av aktörer från den Europeiska fastighetsbranschen, har nominerat projektet som ett av tre kandidater i kategorin "Residential Developments".

Ansvärlig arkitekt är Yves Chantereau på Equator. Han tycker att det är fantastiskt att projektet blivit nominerat i den, som han kallar, stenhårda konkurrensen.

– Det är ett bevis på att Stockholm har något som kan väcka internationell uppmärksamhet, säger han.

Han menar att det varit en kontroversiell lösning att bygga på taken, men att det fungerat tack vare en samsyn mellan Stockholms stad och byggherren.

Annika Jensfelt

Foto: Max Plunger

Radhus på tak i centrala Stockholm, nominerade till det europeiskt fastighetspriset Mipim Awards. Arkitekt Yves Chantereau, Equator.

Bostäder i äldrepolitiken

Äldreberedningen har genomfört en hearing om att "skapa förutsättningar för en långsiktig utveckling av äldrepolitiken". Sveriges Arkitekter företrädde av Eva Björklund.

– Sammanfattningsvis pläderade jag för att bostaden och bostadsmiljön som fysisk ram för vård och omsorgska beaktas som en viktig faktor i äldrepolitiken för framtiden, säger Eva Björklund.

Hon vill särskilt fästa uppmärksamheten på den försämring av möjligheterna till integritet och värdighet i egen bostad som hon tycker pågår, när det byggs särskilda bostäder för äldre.

– De kallas ofta äldreboende, men har mycket litet kvar av bostad. Istället handlar det ofta om gigantiska institutioner, just av det slag som äldrepolitiken från 70-talet och framåt kritiserat och aktivt försökt komma bort ifrån, säger Eva Björklund.

Behovet av fler bostäder för äldre understryks i en ny rapport från Boverket. I dag är 1,7 miljoner människor i Sverige mellan 50 och 64 år. Under de kommande 20 åren kommer antalet personer över 65 år att öka med drygt en halv miljon personer.

Annika Jensfelt

Miljöklassade byggen ämne för dialog

Miljöklassning av byggen kan bli resultatet av den dialog som regeringskansliet under snart fem år fört med delar av bygg- och fastighetssektorn.

På samma sätt som man miljöklassar bilar kan i framtiden ett hus få miljöklass A, och får då lägre fastighetsskatt eller lägre försäkringspremier.

Hösten år 2000 presenterade miljövärdberedningen betänkandet "Tänk nytt – tänk hållbart". Det var resultatet av en dialog som regeringskansliet upprättat med bygg- och fastighetsmarknaden 1998, för att få till stånd ett mer hållbart byggande och förvaltande.

Med i dialogprojektet finns, från marknadens sida, bland andra Skanska, NCC, Vasakronan och Svenska Bostäder. Och till det försäkringsbolag och banker.

I korthet går det hela ut på att marknaden ska visa sig villig att vara spjutspets på vägen mot ett hållbart samhälle, samtidigt som regeringen lovar att un-

dersöka de incitament och styrmedel som kan skapa ett sådant byggande, som skatter till exempel.

En överenskommelse mellan regeringskansliet och de ingående företagen beräknas vara klar i mars i år.

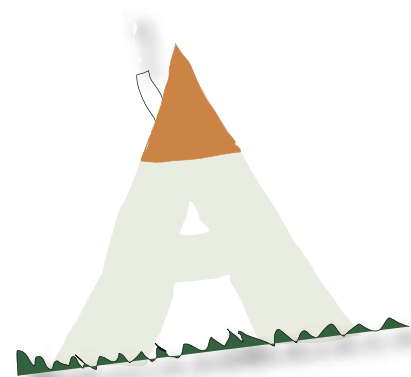
Men allt bygger på ett ömsesidigt förtroende, inte på lagstiftning:

– Det här är helt frivilliga åtaganden, säger Bertil Pettersson, departementsråd, som leder arbetet med dialogen på miljödepartementet.

Enligt Bertil Pettersson är det här första gången som en hel sektor befinner sig långt in i regeringskansliet för en dialog. Det är, menar han, ett nytt sätt att arbeta, att få alla att dra åt samma håll.

Men är det inte bara så att en avancerad bygglobby tagit sig ända in i beslutsrummen?

– Den bedömning vi har gjort hittills föranleder inte några sådana tankar. Vi för inte diskussioner med ett enskilt fö-

retag, utan med en sektor. Men det är klart att det här måste utvärderas. När det är klart.

Samtidigt pågår en PBL-utredning, som liksom den här bygga-bo-dialogen ska se över kvalitetssäkring och hållbart byggande.

Varför ska man ha både och?

– Det här får ses som ett komplement till det som kan komma i form av lagar framöver. Det här är, som sagt, helt frivilligt, och det finns inga sanktioner om man inte uppfyller överenskommelsen. Mer än att man får stå i skamvrån, säger Bertil Pettersson.

Dan Hallemar